GRIGORE VIERU: FIINȚA VIE A POEZIEI

DOI: 10.5281/zenodo.3631455
CZU: 821.135.1-1(478).09

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar **Alexandru BURLACU**
E-mail: alexburlacu1@gmail.com
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

GRIGORE VIERU: THE LIVING BEING OF POETRY

Summary. In this article is examined the poetry of Grigore Vieru in relation to the structure of modern lyrics. The emphasis is placed on the reinterpretation of some fundamental dimensions: „return to the springs”, the rejection and deflection of the idea of national reunification, the language as „shelter of being”, the poetics of the apparent simplicity.
Keywords: Grigore Vieru, poet, modern lyric structure, paradigm shift, ars poetica, truth, being.

Rezumat. În acest articol este examinată poezia lui Grigore Vieru în raport cu structura liricii moderne. Accentul e plasat pe reinterpretarea unor dimensiuni fundamentale: „întoarcerea la izvoare”, refularea și defularea ideii de reîntregire națională, limba ca „adăpost al ființei”, poetica simplității aparente.
Cuvinte-cheie: Grigore Vieru, poet, structura liricii moderne, schimbarea de paradigmă, ars poetica, adevăr, ființă.

Cu a zecea carte de versuri, *Numele tău* (1968), apărută la vârsta de 33 de ani, Grigore Vieru e consacrat „poet cu nume, cu o creație aproape închegată” (Ion Druță). La data lansării acestui excepțional volum, atenționările maestrului s-au dovedit a fi profetice, *Numele tău* rămâne un volum emblematic nu numai pentru poezia lui Vieru, dar și pentru generația șaizecistă. De acum încolo multe poezii din acest volum vor „migra” (vorba lui Adrian Dinu Rachieru) în *Aproape* (1974), *Un verde ne vede* (1976), *Steaua de vineri*. Iași (1978), *Fiindcă iubesc* (1980), *Izvorul și clipa*. București (1981), *Cel care sunt* (1987), *Rădăcina de foc*. București (1989) ș.a., în *Hristos nu are nici o vină* (1991), *Strigat-am către tine* (2002), *Acum și în veac* (2004), *Taina care mă apără*. Iași (2008), etalând conștiința lucidă a unui mare poet în „efortul uriaș” (Theodor Codreanu) de a scrie Marea Carte, „o singură carte, dar arată adânc și semănată bine”.

Poetul, interpret al ființei. Tot ceea ce este sau poate fi inventat, tot ce se află în afara eului, orice lucru/ obiect asupra căruia poetul își îndreaptă gândirea, tot, dar absolut tot, în poezia lui Vieru, prinde viață, chiar și moartea, Neființa e animată: „Nu am, moarte, cu tine nimic./ Eu nici măcar nu te urăsc/ Cum te blestemă unii, vreau să zic,/ La fel cum lumina pârăsc.// Dar ce-ai face tu și cum ai trăi/ De-ai avea mamă și-ar muri./ Ce-ai face tu și cum ar fi/ De-ai avea copii și-ar muri?!// Nu am, moarte, cu tine nimic,/ Eu nici măcar nu te urăsc./ Vei fi mare tu, eu voi fi mic,/ Dar numai din propria-mi viață trăiesc.// Nu frică, nu teamă –/ Milă de tine mi-i,/ Că na-i avut niciodată mamă,/ Că na-ai avut niciodată copii” („*** Nu am moarte cu tine nimic”). Viziunea dihotomică domină peste viață și moarte, peste cer și pământ într-o încăierare de contrarii: „Năruitor, nemernic/ În noi un verde foc/ Arde/ Și sângeră țărâna/ Cu cerul la un loc” (*Nemernicul foc*). Poetul plasticizează/ revelează partea invizibilă a unor imagini de o admirabilă prospețime: „izvoare – limpezi zăvoare”; „rădăcina de foc”; „un verde ne vede”; „Toate se schimbă în viață,/ Numai izvorul nu” (*Izvorul*).

Grigore Vieru este cel mai important poet al generației „copiii anilor treizeci”. În spațiul prutonistrean, poezia lui contribuie temeinic la afirmarea identității spirituale, a conștiinței de neam; în procesul acerb de deznaționalizare brutală, poetul devine un „mesager al Basarabiei victimizate”, un exponent autentic al „neamului”, mai exact, un interpret al „vocii poporului”.

Poezia, în înțeles heideggerian, este „rostire despre lume și pământ, rostire despre spațiul în care se petrece disputa dintre ele” [1, p. 101], iar poetul, un interpret al ființei. Clarificatoare, în acest sens, sunt câteva criterii relaționate de Martin Heidegger în poezia lui Hölderlin: „Ctitoria ființei este legată de semnele zeilor. Iar cuvântul poetic nu este totodată decât interpretarea «vocii poporului». Acesta este numele pe care Hölderlin îl dă legendelor prin care un popor își amintește de apartenența sa la ființare în totalitatea ei. Dar această voce se scufundă adesea în tăcere și ostenește în sine însăși. Ea nici nu are de fapt putința să spună, prin ea însăși doar, ceea ce este autentic, ci are nevoie de cel care o interpretează” [1, p. 235-236].

BDD-A30906 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)

Identificat cu Basarabia, cu vocea ei, Vieru e, cum afirmă Constantin Ciopraga, o „conștiință răspicat-constructivă", un „destin re-întemeietor"; și aceasta pentru că tribunul social „și-a luat în serios misiunea de poet al neamului" [2, p. 264]. Cu adevărat, Vieru continuă, în condiții noi, misiunea de re-întemeiere, „demersul lui Alexei Mateevici și Ion Inculeț", celor din „generația Unirii".

Ctitorirea universului artistic al poeziei lui Vieru stă sub semnul continuității spirituale, iată de ce, vocea lui se contopește cu vocile predecesorilor: cu cele ale poetului anonim, a lui Eminescu, Arghezi, Blaga, Bacovia, Stănescu, Sorescu etc. Nu întâmplător, imaginea obsesivă a casei (ca *axis mundi*) implică în mod firesc, într-o formă esențializată, memoria poetică în expresii ca acestea: „E-atâta tăcere/ În casa mumei/ Cât se-aude în jur murmurând/ Plânsetul humei"; sau: „Ești apa lină/ Din care-și „bea ființa" al/ Speranței curcubeu"; sau: „Mai întâi să fii sămânță" etc.

Cel mai îndrăgit poet din Basarabia poate fi înțeles mult mai profund dacă stăruim asupra aforismelor sale, majoritatea dintre ele adunate în *Mișcarea în infinit* din *Taina care mă apără* [3, p. 351-420], acestea, raportate la afirmațiile sale poetice, făcute mai înainte, la axiomele de la care își ia ființă poezia, pun într-o altă lumină misterul invizibil al universului vierean. Se știe că poemele lui consacrate limbii române sunt admirabile în exprimarea inexprimabilului: „În aceeași limbă/ Toată lumea plânge,/ În aceeași limbă/ Râde un pământ./ Ci doar în limba ta/ Durerea poți s-o mângâi,/ Iar bucuria/ S-o preschimbi în cânt.// În limba ta/ Ți-e dor de mama,/ Și vinul e mai vin,/ Și prânzul e mai prânz./ Și doar în limba ta/ Poți râde singur,/ Și doar în limba ta/ Te poți opri din plâns.// Iar când nu poți/ Nici plânge și nici râde,/ Când nu poți mângâia/ Și nici cânta,/ Cu-al tău pământ,/ Cu cerul tău în față,/ Tu taci atuncea/ Tot în limba ta" (*În limba ta*). E un poem care se află în dialog continuu, intertextual cu o tradiție vie de elogiere a „limbii noastre, cea română".

Aserțiunea heideggeriană „Limba este locul de adăpost al ființei" își află reflecții poetice, definiții sclipitoare. La Vieru, poeziile consacrate limbii au un imaginar original, un substrat cu conotații polemice. Ideea privind limba ca oglindă a ființei se deschide grațios: „Privește în ochii Limbii Române până când te va recunoaște și va izbucni în plâns"; limba, matrice, destin al ființei în ființare, poetul, discipol al Limbii Române: „Din mila, din dragostea și dărnicia Limbii Române am răsărit ca poet. Limba Română este destinul meu agitat. Poate că și osteneala mea este o parte din norocul ei în Basarabia"; „Partea cu adevărat misterioasă ființei mele este Limba Română"; „Un scriitor nu poate învia decât în limba în care a murit"; limba, spațiu existențial securizat: „Nu există o cazemată mai sigură în fața dușmanului decât cea săpată adânc în limba neamului tău"; „Viețuiesc în limba mea, acționez în limba mea; de la un cuvânt până la altul se întâmplă toate minunile Universului în limba mea". Chintesențe rezonează nu numai cu poemele consacrate limbii, ci și cu concepția poetului despre viață și arta poetică, exemplară/admirabilă prin simplitate și prospețime, în tipare ca acestea. Tematica aforismelor reconfigurează reperele, „semnele și nodurile" operei poetice: „Dreptatea mea cea dintâi este Limba Română în care lucrează iubirea de Dumnezeu"; „După temnița de piatră, cea mai grea este ocna unei limbi în care ești aruncat și nu o cunoști"; „Limba unui popor este chiar sângele acestui popor" etc.

Alteori, aceste „mici poeme în proză", dezlănțuite „nuclear" – („S-ar putea crede că întreaga natură a trudit la zidirea Limbii Române"; „Nu cred că există vreun popor fără de geniu, de vreme ce fiecare popor are limba sa"; „Natura și Limba Română: două lucruri pe care le-am găsit făcute de alții?"; „Stilul este sluga școlită a sentimentelor, care are curajul să le trezească din somn"; „Stilul este Limba Română cutreierată de bunul-simț") – sunt principii ale artei sale poetice cu temeiuri heideggeriene: „Limba însăși este Poezie într-un sens esențial. Însă deoarece abia limba este acea survenire în care omului i se deschide ființarea ca ființare, poezia ca Poezie în sens restrâns este Poezia originară prin excelență, Poezie în sens esențial. Faptul că limba este Poezie (Dichtung) nu se explică prin aceea că ea este poezie originară (Urpoesie), ci poezia survine în limbă deoarece aceasta păstrează esența originară a Poeziei" [1, p. 102].

Un prim principiu al poeziei lui Vieru este cel cu referire la „re-întemeierea ființei", la revenirea la începuturile originarului, la miturile, simbolurile esențiale ale poporului român. Poetul are dreptul deplin de a se simte fericit că n-a „cântat păunii", care consună cu gândul aforistic: „Mă simt fericit când spun adevărul, e ca și cum ar fi pentru ultima oară când îl poți rosti". Criteriul de bază al poeticității în descendența eminesciană a poeziei lui Vieru este căutarea cuvântului „ce exprimă adevărul". După Heidegger: „... Esența Poeziei este ctitorirea (Stiftung) adevărului" [1, p. 102], iată o teză ce poate fi probată pe opera unui mare poet.

În condițiile „omniprezentei cenzuri" adevărul nu putea fi exprimat direct, în configurații prea-pline; de regulă, el era sugerat într-o formă indirectă, în latențe revelatorii sau, de cele mai multe ori, imaginile „adevărului adevărat" erau refulate, respinse în subconștient. Exemplar pentru modul de manifestare a „libertății de creație" sub regim totalitar este emblematicul

BDD-A30906 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)

poem *Mamă, tu ești...* care inaugurează volumul *Numele tău*, poem cu statut de artă poetică, în care se pledează grațios pentru valorile/simbolurile identitare. Poemul are, în subtext, un mesaj „subversiv", definind patria poetic, cu elemente ale stemei României de atunci. Sugestiv în acest sens e un gând al poetului – „Imaginația trebuie să aibă, ca și Patria, niște hotare. Dincolo de aceste granițe ești un străin" –, prin care se exprimă subtil/reticent nostalgia originilor, lăsând să se înțeleagă, pentru cine are ochi să vadă, esența simbolică a însemnelor trecute sub tăcere („muntele", „marea", semne de hotare, pe care „patria mică" nu le avea): „Mamă,/ tu ești patria mea!// Creștetul tău –/ vârful muntelui/ acoperit cu nea./ Ochii tăi –/ mări albastre./ Palmele tale –/ arăturile noastre./ Respirația ta –/ nori/ din care curg ploi/ peste câmp și oraș./ Inelul/ din degetul tău –/ cătare/ prin care ochesc/ în dușman./ Basmaua –/ steag,/ zvâcnind ca inima.../ Mamă,/ tu ești patria mea!". În legătură directă cu această definire metaforică a patriei un raționament – „Dacă este posibil să nu se vorbească de Patrie în poezie, atunci este și mai posibil să nu se vorbească de poezie în Patrie" – din care deducem „surplusul de realitate" (Jean Burgos), obișnuitul neobișnuit, insolitul adevărului, în cazul dat, exprimat cu multă ingeniozitate, a dus de nas cenzura.

Pentru perspectiva fenomenologică de tratare a „poeziei originilor" [4, p. 17-28] sunt revelatoare observațiile referitoare la darul/ harul „ctitoriei"/ întemeierii „prea-pline": „Punerea-în-operă-a-adevărului deschide accesul la neobișnuit și în același timp anulează obișnuitul și ceea ce este considerat ca atare. Adevărul care se deschide în operă nu poate fi niciodată confirmat și dedus din ceea ce ne-am deprins să considerăm a fi real. Opera contrazice ceea ce ne-am deprins să considerăm a fi real în realitatea sa exclusivă. Realitatea nemijlocită și care se află la dispoziția noastră nu poate niciodată să compenseze sau să țină locul a ceea ce arta ctitorește. Ctitorirea este un preaplin, un dar" [1, p. 102-103].

Formula „preaplinului", lansată de Mihai Cimpoi, s-a dovedit a fi o „găselniță" care face carieră în exegeza românească. „Dăruirea și întemeierea au în sine acea nemijlocire pe care o numim început. Dar această nemijlocire a începutului, specificitatea saltului din ceea ce nu poate fi mijlocit, nu exclude, ci, dimpotrivă, reclamă faptul că începutul este pregătit cel mai îndelung, rămânând să treacă cu totul neobservat. Adevăratul început, ca salt (Sprung), este întotdeauna un salt anticipator (Vorsprung)" [1, p. 104]; „Arta este punerea-în-operă-a-adevărului" [1, p. 105].

Cum se raportează Vieru la „punerea-în-operă-a-adevărului", la rostirea românească a ființei, la timpul istoric, la spațiul mioritic rămâne un subiect reluat insistent în vreo douăzeci de monografii și o puzderie de studii și analize critice, portrete, medalioane, dedicații, evocări și mărturii. Toate acestea, cu excepția exegezelor lui Mihai Cimpoi și Theodor Codreanu, nu modifică esențial imaginea pe care ne-a creat-o scrisul lui Vieru. Pentru cititorul, interpretul, criticul de astăzi, poetul este „purtător de lacrimă colectivă" (Mihai Ungheanu); „un poet cu lira-n lacrimi" (Eugen Simion); „apologet al vieții" (Mihai Cimpoi); „tristețea Basarabiei" (Fănuș Neagu); „poet al amiezii" (Constantin Ciopraga); „omul duminicii" (Theodor Codreanu); dar, dacă se poate spune așa, în „inconștientul colectiv" (C. G. Jung) poetul e un „pașoptist", „pășunist", „poetastru de mâna a șaptea" (Mircea Mihăieș); scrie „versuri idioate" (Marius Chivu) etc. Inspirat, Theodor Codreanu aduce „zece argumente pentru intrarea lui Vieru în <<canonul literar>>".

Preaplinul expresiei. Critica literară a efectuat câteva delimitări de perspective exegetice, astăzi deja „clasicizate". Poezia de după „sârma ghimpată" e una marcată de „preaplinul expresiei" (Gheorghe Grigurcu), de „simplitate ermetică" (Mihai Cimpoi), de „imagistică limpidă" (Adrian Dinu Rachieru), de „simplitatea aparentă" (Theodor Codreanu). În nuanțarea artei sale poetice, Vieru subliniază: „Excesul de claritate ucide misterul, știu bine asta, de aceea în multe din poemele mele las ceva ascuns pe care-l înțeleg, poate, numai eu"; „Cuvântul este centrul Universului, după cum sămânța și sâmburele sunt centrul fructului", la fel e raportul dintre poet și opera de artă, unul fără alta nu pot exista.

Specificul poeticii lui Vieru stă în „texistențe", în „trăirile intense": „Am cunoscut durerea./ Nu am ce mai cunoaște". E o trăire sub semnul „deschiderii ființei" în/prin poezie: „Vieru rămâne ființă întru Poezie. Între Text și Viață se pune un semn de identitate absolută; textul e trăit („construit") ca viață sublimată, în timp ce postmoderniștii „trăiesc" textul ca Text (construit)" [4, p. 10-11]. Grăitoare sub acest aspect sunt aforismele despre statutul poetului și al poeziei: „Scriu pentru că vreau să-l văd pe Dumnezeu de aproape"; „O poezie trebuie să fie multă. Dacă-i multă e și frumoasă"; „O poezie frumoasă se așază pe marginea inimii la om, nu i se vâră în suflet"; el aspiră la „o singură carte, dar arată adânc și semănată bine"; „În literatură fiecare își are moșia sa. Pe moșia aceea o cultiv ani la rând"; „Poezia este un miracol pământesc, muzica este un miracol ceresc"; „Poezia, ca și religia este coborârea minții curate în inimă"; „Ceea ce nu înțelegem într-o poezie este sau cu totul real sau cu totul ireal"; „Poezia pe care o simți este ca și înțeleasă"; „Dacă un cântec e

BDD-A30906 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)

cu totul neînțeles – ori cititorul, ori poetul trebuie să-și caute alte preocupări și pasiuni"; „Poți face un dicționar cu ajutorul poeziei, nu poți face poezie cu ajutorul dicționarului"; „Din trei sute de cuvinte poate țâșni un geniu ca Bacovia, și treizeci de mii de cuvinte nu pot acoperi goliciunea unei mediocrități"; „Vorbesc simplu pentru că n-am ce ascunde"; „Excesul de claritate ucide misterul"; „Poezia alambicată – ochiul de sticlă care nu se umezește niciodată"; „În arta ermetică adevărul, de obicei, nu are nici pe unde intra, nici pe unde ieși"; „Poemul trebuie să aibă scurtimea unui epitaf. Trebuie să scriem în piatră, nu pe hârtie"; „Clasic se numește cel care se naște mereu, ca izvorul. Clasicii nu sunt moderni, ci sunt din toate timpurile..." – iată doar câteva principii care fundamentează mitopo(i)tica viereană: „În substanța poeziei lui Vieru este un spirit clasicist" [4, p. 7].

Poetul fundamentează insistent o poetică a esențelor ființării: „Întâi să lucească pe vârful peniței stropul cel roșu al sângelui meu, pe urmă roua de iarbă"; „Scriu pentru că vreau să-l văd pe Dumnezeu de aproape". De aici și sacralitatea actului de creație/ de ctitorie, de aici, în poezie, și predilecția deosebită pentru „valorile simple ale vieții" (Andrei Țurcanu). În fuzionarea eului cu lumea se încearcă stări existențiale antinomice, instituindu-se pe o viziune a inițierii participative: „M-am amestecat cu viața/ Ca noaptea cu dimineața./ M-am amestecat cu cântul/ Ca mormântul cu pământul./ M-am amestecat cu dorul/ Ca sângele cu izvorul,/ M-am amestecat cu tine/ Ca ce-așteaptă cu ce vine" (*Cu viața, cu dorul*).

Ideea este amplificată și reluată obsesiv în metafore explicite: „Și sunt dat cuvântului/ Ca grâul – pământului/ Lângă ram ce s-a-nvelit/ în strai alb de fericit./ Și sunt dat și dorului/ Ca frunza – izvorului/ Lângă stea ce-a răsărit/ În trenă de nesfârșit./ Și sunt dat și locului/ Ca lumina – focului/ Lângă mac ce-a înflorit/ În cămașă de rănit" (*Doina*). Eul poetic își trăiește dureros și extatic, ipostazele sale definitorii. Reiterată perpetuu, ideea legământului cu „cuvântul", cu „dorul", cu „locul" este desfășurată în paralela dintre seria de simboluri tradiționale: „grâu" – „frunză" – „lumină" sau: „ram" – „stea" – „mac" cu altă serie de simboluri: „pământul" – „izvorul" – „focul". Sugerând ipostazele tranzitorii ale creației, simbolurile exprimă o deplină și intimă înrudire cu existențele germinative, cosmice, fragile. El se asociază „chipului de aur mut" al floriisoarelui, ascultă mierla ca să nu mintă.

Liviu Damian se autodeclară verb, Grigore Vieru se vede, întâi de toate, înrudit cu izvorul, cu sămânța, cu natura, proiectându-se în elementele lumii înconjurătoare. De aici și imperativele: „Dar mai întâi/ să fii sămânță./ Trăsnet să fii./ Ploaie să fii./ Lumină să fii./ Să fii os/ de-al fratelui tău/ retezat de sabia dușmană./ Brăzdar să fii./ Duminică să fii./ Doină să fii./ Ca să ai dreptul/ a săruta/ acest pământ/ îndurerat/ de-atâta rod" (*Dar mai întâi...*). Rodul, ca supremă împlinire vitală, este o expresie a triumfului „verdelui care ne vede". O intuiție a rodului o aflăm și în „mărul înflorit": „Voi răzbi? Am să scapăt?/ Voi răzbi negreșit:/ Mă așteaptă la capăt/ Un măr înflorit" (*Doctore, iată cum mă simt*).

În prefața „Sub semnul teiului" la volumul *Aproape* Liviu Damian evidențiază concentrația extraordinară a simbolurilor, claritatea, limpezimea, restrângerea, comprimarea, capacitatea poetului de a se exprima prin câteva motive-cheie. „Locuiesc la marginea/ Unei iubiri,/ La mijlocul ei/ Trăiește credința mea" (*Locuiesc*); sau: „Într-o pită/ mierla cânta:/ în miezul ei./ Afară cântul nu răzbătea./ Să cânți într-o pâine/ nu e ușor./ Nu e ușor să cânți/ în ceața ei albă/ <<Ah, unde ești, margine?!>>" (*Într-o pită mierla*); sau: „Toate cântecele mele neînțelese/ Sunt rugăciuni pentru ploaie" (*Aer, verde, matern*).

Grigore Vieru îi apare lui Th. Codreanu ca un Bacovia de semn întors, „un Bacovia à rebours". Vieru nu acceptă „apocalipsul continuu", ca Bacovia, „extraordinar poet al morții, al vidului existențial, al neputinței de a muri... Vieru, prin revers, privește moartea cu o nesăvârșită milă, căci este un mare poet al vieții, al bucuriei de a trăi..." [5, p. 161].

Gheorghe Grigurcu intuia că formele mai vechi (folclorice, pașoptiste, eminesciene și caracteristice tribunilor ardeleni) „sunt subordonate unei sensibilități moderne, nervoase și foarte subtile" și „sunt pipăite de antenele unui spirit scăldat în atmosfera marii lirici a veacului XX, tratate, intuitiv, în consens cu așa-zisul postmodernism intertextualist"; „nu de o insuficiență expresivă e vorba, ci de un preaplin al expresiei ce se revarsă peste marginea tiparelor" [6, p. 56]. Drept expresie a sensibilității moderne e dat poemul *Ce tânără ești*: „Curând/ Va răsări soarele/ Și va fi ca trupul tău/ Gol, rourat./ Spice l-or înveli,/ Ramuri l-or coperi./ Curând/ Va asfinți soarele/ Și va avea îndureratul/ Meu chip./ Ape îl vor sorbi,/ Pământul l-o coperi".

În spațiul mitic al poeziei lui Vieru ploaia vizualizează plastic un anotimp veșnic al iubirii. Nu întâmplător iubita e chemată să vină din ploaie, iar iubirea își dezvăluie, în ultimă instanță, valoarea de principiu primordial. Remarcăm în acest sens sugestiile de mare spontaneitate inspirate de proiecțiile feminității, maternității, creativității.

Într-o lume a forțelor generatoare, ploaia deșteaptă elanurile vitaliste, sacralizează sentimentul consubstanțialității ființă-univers. De aici, abundentele stări simpatetice, sugerate de parabola seminței care, mu-

BDD-A30906 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)

rind, dă rod îmbelșugat: „Ușoară, maică, ușoară,/ C-ai putea să mergi călcând/ Pe semințele ce zboară/ între ceruri și pământ!// În priviri c-un fel de teamă./ Fericită totuși ești –/ Iarba știe cum te cheamă,/ Steaua știe ce gândești" (*Făptura mamei*). Ființa mamei este asociată mai multor stări ale genezei cosmice. Mama este sinonimă cu un „fluture" – „fragilă emblemă a frumuseții și zborului". „Mamă: fluture fericit,/ Soare/ în aceeași clipă/ Răsărit și-asfințit?!". De aici, starea confuză a eului poetic: „Nu pot până la capăt/ Cântecul dulce/ Scriind,/ Parcă-aș ara cu o cruce" (*Stare*).

„Făptura mamei" este unul dintre cele mai profunde poeme întru afirmarea simplității și modernității clasice a poeziei lui Vieru și se pretează la diverse lecturi. De regulă, cu acest poem se deschid mai multe cicluri și volume antologice, pentru care fapt poemul ar putea fi încadrat în seria artelor poetice. Conștiința deplină de poet al neamului îl face să fie tranșant în idei, clasic în expresie: „Noros ori clar ca o amiază,/ Eu sunt poetu-acestui neam:/ Și-atunci când lira îmi vibrează,/ Și-atunci când cântece nu am".

Vieru se resimte identificat totalmente cu poezia: „De fapt,/ nici nu sunt om,/ ci pur și simplu/ poezie./ Părul meu –/ versuri albe/ Fruntea –/ un fel de măsură./ Sprâncenele –/ două versuri/ tăiate cu negru, pentru că/ nu pot merge./ Ochii –/ două metafore albastre/ Buzele –/ rime străvechi./ Inima –/ ritm modern,/ neregulat./ Mâinile/ mângâind pletele femeii –/ comparație/ cu mâinile altor bărbați./ Talpa mea/ coperită cu țarină/ și frunze sângerii de stejar –/ repetiție/ a tălpii tatălui meu./ Iată că plouă,/ și poate că/ nici nu trec prin ploaie,/ ci printre versuri,/ sau poate că/ nici nu plouă,/ ci așa vreau eu:/ să ploaie./ Mă gândesc mereu/ la poezie,/ pentru că mi-e frică grozav/ de golul dintre poezii –/ cavou/ în care-aș putea să mă prăbuș." (*Poezia*). Acest portret al Omului-Poezie, scrie Th. Codreanu, „îmi evocă celebrul Om-Bibliotecă al lui Arcimboldo și mă miră că postmoderniștii n-au sesizat aceasta" [5 p. 38].

Cel mai adesea poetul, în concepția lui Vieru, e un nou Orfeu sau un Mesia, arta lui poetică se află între tentația orfică și cea mesianică, două dimensiuni inerente artei lui Grigore Vieru. Ipostaza fundamentală a mitologiei poetului este cea orfică. Poetul, nu arareori, face cântece cu un număr restrâns de cuvinte, simboluri, embleme, lucrând într-un mod aparte în matricea tradiției. Eul poetic e conștient de puterea orfică a cântului său: „Aș vrea asemeni ploii/ eu cântul să-mi frământ:/ când voi cânta să iasă/ secara din pământ". Odată cu aceste atitudini eul poetic e cuprins de angoasa dispariției: „Mă gândesc mereu/ la poezie,/ pentru că mi-e frică grozav/ de golul dintre poezii — / cavou/ în care-aș putea să mă prăbuș.". Cântecul sinonim cu poezia poate însemna o punte peste prăpastia primejdiei, a primejdiei dispariției: „Strig și îmi răspunde/ Primejdia – gură de leu./ Peste ea o singură punte:/ Acest cântec al meu" (*Doctore, iată cum mă simt*).

Unul dintre cele mai frumoase poeme ale lui Vieru este o ilustrare poetică a statutului modern de poet: „Ciudată-alcătuire –/ Tribunul și ascetul – / Acest, ah, duh al vieții./ Ce îl numim poetul.// El are-un fel de harpă/ Cu strune luminoase/ Din raza dimineții/ Și din străbune oase.// Și-o mângâie-n iubire/ Cu degete ce-i sânger,/ Ori zice că de ziduri/ Va sparge-o el singur// (...) la suflet și-adevăruri/ îmi umblă, la mistere,/ La moarte dânsul umblă,/ Dar zice că la miere".

Cântărețul care umblă la moarte caută o altă armonie, descoperind o strânsă înrudire între frumusețe și moartea tranzitorie a seminței. Trezirea din vise echivalează cu instituirea adevărului. În acest context, o nouă strălucire capătă afirmația poetului: „Ascult mierla/ Ca să nu mint". Poetul s-a „trezit din vise" înaintea multor confrați de condei și are dreptul deplin să declare franc: „Sânt fericit,/ Că n-am cântat păunii./ Cântat-am mărul înflorit/ Cel rușinându-se/ De trupul gol al Lunii". De aceea cântecele neînțelese ale poetului „Sunt rugăciuni pentru ploaie" (*Aer verde, matern*).

Reactivarea modelului idilic. Criteriul idealizării. În general, poezia generației lui Vieru din anii '60–'80 trebuie examinată, lecturată, în mod obligatoriu, într-un anumit „cod". Numai într-un context concret, raportat la o seamă de împrejurări în care au putut vedea lumina tiparului o serie de poeme (din așa-zisa literatură subversivă, în formula lui Ion Simuț, „disidentă pe jumătate sau pe sfert", adică „atât cât permitea cenzura") pot lua o cu totul altă configurație/ conotație.

„Într-un univers al utopiei ideologizante și dedublării, notează Andrei Țurcanu, poezia lui Grigore Vieru vine, pe urmele lui Nichita Stănescu, cu adevărul etosului național, probat de istorie, regăsit în folclor, vibrând la modul imperativ într-un prezent concentraționar" [7 p. 73]. Utopiilor comuniste li se opune modelul idilic, cu adevărat, un „construct imaginar anacronic", care însă, reactivat în perioadele de cotitură, de ruptură în continuitatea tradiției, își are rațiuni polemice, mai cu seamă, într-o literatură ruptă de la matricea stilistică, aflată la început de afirmare a paradigmei identitare.

Vârsta paradisiacă a neamului, imaginile spațiului fericit, glorificarea originii, valorile simple ale vieții, candoarea senzorială, simularea naivității artistice, blândețea omului adamic și alte date ale imaginarului i-au adus celui care se declară: „Sunt un om al nemâniei,/ Lumii astea nestrăin", cele mai acerbe acuze de poet

BDD-A30906 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)

„desuet", „păşunist" sau „sămănătorist", „paşoptist", „tradiţionalist" etc. Profilul de creaţie al poetului îl precizăm în mai multe poeme, interviuri, mărturisiri, probante pentru perspectiva psihocritică de abordare.

Într-o confesiune (*Rădăcina de foc*. Bucureşti: Univers, 1988. p. 337) Grigore Vieru se destăinuia: „Pomul schilodit de explozii, pământul ucis de secetă mi-au întipărit sentimentul naturii, sentiment ce-am moştenit din moşi-strămoşi cu toţii. Mă urmăreşte de-atunci, din copilărie, un fel de teamă în faţa neploii, a nezăpezii, în faţa îngheţului din primăvară sau a frigului căzut în plină vară. Iată de ce, alături de poemele de pură bucurie sau reflecţie, unele din cântecele mele sunt un fel de litanii pentru firul de grâu şi de iarbă, sunt nelinişti interioare sau acuzaţii. Slăvesc ploaia care întinereşte pământul. Ploaia care strânge acasă pe-ai mei grămăjoară, – pe cei de la muncile câmpului".

Nostalgia după latura festivă a vieţii are altă specificare polemică. În „obsedantul deceniu" s-au cultivat, cu multă râvnă şi la scară largă, utopiile golemice, pentru a fi inoculate în mentalitatea românului basarabean. O replică la cultul nonvalorilor de import sovietic e conceput elogiul plugarului: „Am nevoie de pâine –/ Vin la el: la plugar./ Am nevoie de cântece bătrâne –/ Vin la el: la plugar./ Am nevoie de bunătate –/ Vin la el: la plugar./ De dârzenie, de sănătate –/ Vin la el: la plugar./ Am nevoie de mahnă un pic –/ Vin la el: la plugar/ Şi de voie bună, ca de bobul din spic –/ Vin la el: la plugar./ Am nevoie/ De-a strămoşilor mei amintire –/ Vin la el: la plugar/ Şi de-o fărâmă de nemurire –/ Vin la el: la plugar,/ Am nevoie de cer larg, înstelat –/ Vin la el: la plugar,/ Am nevoie versu-mi să fie ascultat –/ Vin la el: la plugar".

Într-o „ramă sămănătoristă" se idealizează condiţia existenţială a plugarului: „...Sub soarele amiezii greu/ Plugarul odihneşte ca răstignit./ Cu spicul rourat al versului meu,/ Am îndrăznit de l-am trezit./ Mulţumescu-ţi, plugare iubite,/ Că nu te superi. Durut,/ Lutul de pe mâinile-ţi trudite/ Dăm voie să-l sărut" (*Către plugar*). Tot aşa în cadru idilic e idealizată mama, iubita, lumea, pământul. Inadaptarea la condiţiile de viaţă socială şi politică ia forma unui „eticism ardent", sfidând „formele noi", dogmele şi canoanele artificioase, care totuşi pe ici-colo îi afectează trăirea intimă.

Întâmplător sau nu, chiar şi într-un poem pe o temă tabu, redescoperim „spioni": „Când eram mic,/ cineva îmi dădu un ochean./ Cu el/ toate/ eu le măream./ Măream fărâma de azimă/ în patruzeci şi şapte,/ până când/ puteam să rup din ea/ jumătate./ Măream şi adânceam/ valurile Prutului,/ până când/ mă temeam să intru în ele./ Măream pe cartinci/ oameni cu mustăţi,/ până când vedeam grădine/ umplându-se de spice/ de mustaţa lor./ Măream vorbele, până când sunau/ ca un clopot bisericesc./ Măream tăcerea,/ până când în căpiţa de paie/ auzeam cum respiră spionii" (*Ocheanul*).

Mult mai târziu, după „podul de flori", poetul îşi face mea culpa: „Cu vorba-mi strâmbă şi pripită/ Eu ştiu că te-am rănit spunând/ Că mi-au luat şi grai, şi pită/ Şi-au năvălit pe-al meu pământ.// În vremea putredă şi goală/ Pe mine, frate, cum să-ţi spun,/ Pe mine m-au mânţit la şcoală/ Că-mi eşti duşman, nu frate bun" (*Scrisoare din Basarabia*). Poezia lui Vieru, uneori în dezacord cu conştiinţa lui morală, e marcată de refularea unor imagini obsesive, adevăruri, idei, idealuri, care după 1989 încoace sunt defulate în „strigăte existenţiale".

Spaţiul mioritic, în „eclipsă". Vieru nu este ceea ce pare a fi la prima vedere, un poet idilic, cantabil, sămănătorist, defazat etc. Echilibrul eului poetic cu lumea este într-o armonie continuă, dar liniştea de la suprafaţa apei e tulburată de simţirile adânci. Ca poet al cetăţii, el răbufneşte în versuri aproape irecognoscibile: „Domni din ţări depărtate/ Vin la noi să vadă/ Eclipsa de soare./ Sunt multe azi de văzut./ Taţi sărind ca armăsarii/ Pe fiicele lor./ Nepoţi violându-şi bunicile./ Copii româno-arabi, fără tată,/ Negrişori cârlionţaţi, fără părinţi,/ Luând la Română zece,/ Căpătând premii/ Cu doinele noastre./ Adolescente pierdute/ Prin pustiul cel sur/ Al bărbilor moşnegeşti./ Iepe bine hrănite/ În baruri de noapte/ Întinse/ Pe genunchii/ Politrucilor comerciali./ Muieri de generali, plictisite,/ Împreunate/ Cu dulăii care/ Casa le-o străjuiesc./ Medici care lungesc penisul,/ Măresc/ Sânii domnişoarelor./ Cântece leşinate/ Moţăind în vagin./ Eclipsă de soare/ Popor blestemat.// M-am săturat de simboluri –/ Pictează-mi o mirişte./ Mi-e dor de copilărie./ De Prut. De linişte".

„Eclipsa de soare" este urmată de „eclipsa de pâine" într-o ţară în care lumea migrează de sărăcie: „Actori cerşind. Poeţi/ Care scriu franţuzeşte. Aezi/ Englezeşte cântând./ Învăţătoare şi doctoriţe, care,/ Plecate din satele noastre,/ Trimit din Italia şi Israel/ Scrisori de iubire soţilor –/ Se câştigă bine acolo,/ Vor avea copiii la toamnă/ Cu ce merge la şcoală./ Bătrânii care se roagă să moară./ Eclipsă de pâine./ Popor blestemat".

După „eclipsa de îngeri" în care sunt evocate figurile lui Nicolai Costenco, Nicolae Labiş, Nicolae Testemiţanu, Anatol E. Baconsky, Toma Caragiu, Doina Badea, Dumitru Matcovschi, Doina şi Ion Aldea-Teodorovici, Ion Dumeniuk, ovreul Bruchis şi neamţul Heitmann, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Petre Teodorovici, Ioan Alexandru etc., urmează „eclipsa a toate": „Ilaşcu aruncat în cuşca de fier./ Optzecişti geniali.../ Paşoptişti retrograzi.../ Decrete, Simpozi-

BDD-A30906 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)

oane./ Mafii și droguri. Țărăniști. Liberali./ Comuniști. SIDA. Interfrontiști./ Asasinări. Rusia. NATO. Găgăuzia.? Turci care ne coc pâinea./ Stele pe care foiesc păduchii./ Călugări și pustnici/ Care se apără de viitor./ Lupte nedate. Nici nu/ Se mai plânge măcar./ Bărbați de nimic,/ Voind să strige,/ Se udă pe ei./ Țară scoasă la licitație./ Dorul de veșnic repaos/ Al martirilor./ Eclipsă a toate./ Popor blestemat" (*Pictează-mi o mirişte*). Peisajele campestre, sugerând altădată bucuria de a trăi, puterea vitală a naturii, acum sunt schimbate brusc. Lumea ce se scălda într-o imagistică plină de lumină, de dimensiuni mitice, e acoperită de noapte, de „somnul rațiunii".

O treierare simbolică pune stăpânire pe „moșia poetului". Tabloul deprimant al miriștii sufletești este în deplină izomorfie cu tabloul deprimant al lunecării în Neființă. În *Epitaf pentru mine însumi* poetul scria: „Sunt iarbă. Mai simplu nu pot fi".

BIBLIOGRAFIE

1. Heidegger M. Originea operei de artă. București: Humanitas, 1995. 388 p.

2. Grigore Vieru, poetul. Monografie colectivă; coord. Mihai Cimpoi. Chișinău: Știința, 2010. 463 p.

3. Vieru Gr. Taina care mă apără. Opera poetică. Ediție critică. Ediție realizată de Grigore Vieru și Daniel Corbu. Itinerar biografic și bibliografic de Daniel Corbu. Prefață de Mihai Cimpoi. Postfață de Theodor Codreanu. Iași: Princeps Edit, 2008. 660 p.

4. Cimpoi M. Grigore Vieru, poetul arhetipurilor. Iași: Princeps Edit, 2009. 225 p.

5. Codreanu Th. Duminica mare a lui Grigore Vieru. Iași: Princeps Edit, 2010. 344 p.

6. Grigurcu Gh. Rădăcina de foc a poeziei lui Grigore Vieru. În: Viața românească, 1989, nr. 4.

7. Țurcanu A. Poezia postbelică: de la dogmă la creativitate. În: Literatura română postbelică; coord. Mihail Dolgan. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998. 816 p.

Eudochia Robu. *Nor călător*, 2013, u. p., 580 × 480 mm

BDD-A30906 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:47 UTC)